



ANHANG
OM KIØBENHAVNS FORSTÆDER
SOM LIGGE UDEN FOR STADENS FIRE PORTE

I. VESTER-BROE

I. VESTER-BROE efter Placaten af 3. Juny Aar 1771 har ligesom Staden selv sin Quarteer-Commissaire og Quarteer-Betient, som er befalet at boe i Vester-Broes Quarteer for at skulle paaagte under Stadens Politiemester alt, hvad den almindelige Orden vedkommer. Foruden Politie-Tegnet, hvormed baade Quarteer-Commissairen og Quarteer-Betienten i fornødne Tilfælde har at legitimere sig, har Quarteer-Commissarius og Quarteer-Betienten i Vester-Broes Quarteer [at] bære til et Distinctions-Tegn paa sin sølv-galluneerte Hat en Cocarde eller Baand-Sløyfe af blaa og grøn Couleur.

II. VESTER-BROE indbefatter alle de Bygninger, som ligge paa Stadens Grund, hvis yderste Stæd er den Gaard, DEN FORGYLDTE LØVE kalden, saa og indbefatter hele Veyen imellem Vester- og Nørre-Port. De, som boe her paa denne Strækning af Stadens Grund, siges at boe paa Vester-Broe. Alle disse Beboere have Frihed at slagte og

sælge offentlig fra den 15. October indtil 15. Novembr. inclusive hvert Aar. Aar 1785 blev uden for Stadens Vesterport en nye broelagt Vey eller Gade med Trottoirs ved begge Sider efter en Linie trukken, hvorefter alle de uden og inden for denne Linie staaende Bygninger, naar nogen Hoved-Reparation forefalder, skal indrykkes, da slige Huses Ind- eller Udrykning ved deres Hoved-Reparation eller Opførsel af nye skal skee efter den anviiste Linie, og den Deel af deres Grunde, som til Vejens og Gadens Regularitet udlægges, blive dem gotgiort i Penge af Stadens Casse efter uvillige Mænds Skiønnende. Af Stadens Kæmner bliver dem anviist den Linie, som de ved slige Bygninger skal følge. Intet Arbeide ved slige Bygningers Reparation eller Opførsel af samtlige Tømmer- og Muurmester[e] maa foretages, førend Resolution er dem af Ejerne foreviist, om nogen Ind- eller Udrykning ved den Leilighed skal skee og Linien dem er anviist af Stadens Kæmner, den Linie som de ved den Leilighed skal følge. Det Kongelige Reskript er dateret den 19. Augusty og ved Placat fra Magistraten bekiendtgiort fra Kiøbenhavns Raadhus den 14. Septembr. 1785. Paa Vester-Broe holdes 3 Vægttere, til hvis Løn og Mondering betales af Grunden efter dens Alenmaal ugentlig visse Penge fra 4 til 10 Skilling efter Raadstue-Placat af 24. Decembr. 1785.

III. Det, som her er mærkværdigt til Publikums Nytte at viide, er følgende, nemlig:

§. 1.

HØE-TORVET for Vester-Broes Beboere er imellem Trommelsahlen og Glaciehalm. Efter et Kongeligt Reskript af 23. July Aar 1756 er befalet, at ingen, i hvo det end være maatte, enten af Frideriksbergs Beboere, Stadens Indvaanere eller andre maa kiøbe eller sælge Høe paa Landevejen uden for Stadens Grund under Mulct af to Mark at betales baade af den Kiøbende og Sælgende. Men det Stæd uden for Stadens Vester-Port, hvor Høet maa sælges og kiøbes er paa Vester-Broe

fra det yderste Stød paa Stadens Grund, Den forgyldte Løve kaldet, til Torvet imellem Trommelsahlen og Glacieholm, saa og paa Tvervejen imellem Vester-Broe og gamle Kongevej, samt derfra paa bemelte gamle Kongevej og indtil Torvet ved fornævnte Glacieholm.

§. 2.

TØMMER-PLADSENE ere andlagte i en lang Række ved Søen uden for Staden, saa at der er Indkiørsel til dem saavel ved en Vey uden for Staden, som ogsaa for Stadens Indbyggere selv ved en andlagt Vei ud til dem ved Lange-Broe eller Frideriksholms Fangetaarn, gemeenlig Blaataarn kaldet. See tillige Den Første Tome II Kap. §. 29, pag. 136.

§. 3.

Stadens Reebslagermesteres store og lange **REBERBAHNER**, fem i Tallet, alle af Træ, beklædte med Bræder, hvor alle Slags Anker-Touge og Reeb slages og forarbeides.

§. 4.

Et **KATTUN-TRYKKERIE**, andlagt i det forrige Pesthuus' Bygning, beliggende afsides mod Søkanten.

§. 5.

En **SEGLDUGS-FABRIK** (i fordem Tid Wodrops Gaard kalden), beliggende ved nysommældte Bygning. Denne Fabrik er andlagt Aar 1733 af Plumb og Aar 1748 kjøbt af et Interessentskab i Kiøbenhavn. Man forarbejder her aarlig over 600 Ruller Segldug, som efter offentlig bekiendtgiorte Attester fra kyndige Mænd er fuldkommen saa god som den bedste Hollandske Segldug og derfor er brugt til Kongens Orlogs-Flaade. Fabriken har 32 Væverstole og 120 Arbeidere, boende ved Fabriken, foruden nogle 100 Spindersker udenfor. Til Fabriken hører ogsaa den derved staaende Stampe- og Valke-Mølle.

§. 6.

FALKENER-GAARDEN, beliggende imellem Vester- og Nørre-Port, tilhører Kongen. Paa denne Gaard modtages aarligen de fra Island med Falkeskibet ankommende Falke og ved den Kongelige Falkenerer afrættes til Jagten. Da der ingenstæds findes saadanne saa brugelige Falke som de paa Island, saa bliver det Keiserlige Wienske samt ogsaa adskillige Kongelige Hoffer ved deres hidsendte Falkenerere forsynede her fra aarligen med et Antal af disse Luft-Jægere.

§. 7.

KAPUNSTOPPERIET, hvor et stort Antal af feede og stoppede Kapuner, Pularer, Kalkunske Høns i visse dertil indrættede Buurer dagligen stoppes og feedes med tillaved Dey og Melk og haves i Forraad til at gjøre Leverance af til de Kongelige Hof-Holdninger og høye Stands-Personers Taffeler.

§. 8.

Den Kongelige privilegerede Skydebahne, tilhørende **DET KONGELIGE KIØBENHAVNSKE SKYDE-SÆLSKAB**, om hvis Ælde og Beskaffenhed er vitløftig mældt i den Første Tome V Kapitel pag. 387-394. Aar 1786 den 12. July behagede det naadigst Hendes Kongelige Høyhed, Kron-Printzesse LOVISA AUGUSTA at være Medlem af dette Kongelige Kiøbenhavnske Skyde-Sælskab og Broderskab, og bemælte Dag gav Hendes Kongel. Høyhed sin Skive og kostbare Sølv-Præmier, hvilke bleve i en høytidelig Procession udførte fra Staden her ud til Sælskabets Skyde-Bahne. Den første Præmie var en prægtig SØLV-POCAL, indvendig forgyldt, ziret med det Kongelige og Fyrstelige Vaaben, Hendes Kongel. Høyheds Krone, Datum og Aarstal, hvilken Pocal giæmmes udi Sælskabet. Men den, som for beste Skud vandt samme Pocal, bekom i Pocalens Stæd (hvilken første Gevinst eller Præmie kaldes KRANDSEN) en Sølv-Skaal med Sukker-Sigte, hvorpaa var stukken følgende Inscription: Til høytidelig Erindring af Krandsen, som

Hendes Kongelige Høyhed Kron-Printzesse Lovisa Augusta gav Skyde-Sælskabet den 12. July 1786. Den anden Gevinst, LYKKE-DALEREN, var to anseelige Medailler. Og den tredie Gevinst, RIDDEREN kaldet. Den prægtige Bygning, som her sees, er af nye opført Aar 1786 og blev af Sælskabet høytideligen indviet Aar 1787 den [10. May] udi da værende Fugle-Konges, Kammer-Raad HANS PETRI BEYERS Tid i Nærværelse af Kong Kristian den Syvende og Kron-Printz Friderik. Samme Aar blev forfærdiget et nyt Kongebaand at bæres af Fugle-Kongen, som vinder Konge-Gevinsten eller nedskyder Fuglen og for samme Skud nyder en stor Sølv-Teriin. Inscriptionen paa Pladen af Kongebaandet blev samme Gang afskaffet in Augusty.

§. 9.

En **GRYN-MØLLE**, beliggende ved Skydebahnen. De øvrige Møller ere Meelmøller, som staae uden for Stadens Porte.

§. 10.

KIØBENHAVNS FÆSTNINGS-GLACIER og Udenværker fra Graven uden for Tømmerpladsen af lige til Citadellets Friderichshavns Graver paa hiin Side Østerport, denne hele Strækning er indeelt i ni Lodder og bortforpagtes paa visse Aars Tid til Avlings-Brug eller Tobaksplantning, ligesom Forpagterne selv synes.

§. 11.

STADENS CIVILE ETATS RÆTTERSTÆD, beliggende strax ved Strandkanten. Her stod i fordum Tid en trekantet mured Galge, men samme er nu nedreven Aar 1767.

II. NØRRE-BROE

I. NØRRE-BROE efter Placaten af 3. Juny 1771 har ligesom Staden selv sin Quarteer-Gommissair og Quarteer-Betient, som er befalet at

boe i Nørre-Broes Qvarteer for at skulle paaagte under Stadens Politimester alt, hvad den almindelige Orden vedkommer. Foruden Politie-Tegnet, hvormed baade Qvarteer-Commissarius og Qvarteer-Betienten i fornødne Tilfælde har at legitimere sig, skal Qvarteer-Commissairen og Qvarteer-Betienten i Nørre-Broes Qvarteer bære til et Distinctions-Tegn paa sin sølvalluneerte Hat en Cocarde eller Baand-Sløyfe af gul og grøn Coleur.

II. NØRRE-BROE indbefatter alle de Bygninger, som ligge paa Stadens Grund, hvis yderste Stæd er det Huus LØGTEN kaldet, og tillige indbefatter Vejen med Blegdammene og Nørre-Allee.

III. Det, som her er mærkværdigt til Publikums Nytte at viide, er følgende, nemlig:

§. 1.

HØE-TORVET uden for Nørre-Port er paa Broen fra Jagtvejen imellem Falkoneergaarden og Vibens-Huus ind til Acciseboden, saavel som og paa den saa kaldte Farimagsvejen imellem Nørre- og Vester-Port i Følge det Kongelige Reskript af 23. July 1756 og Kiøbenhavns Raadstue-Plakat af samme Dato.

§. 2.

BLEGDAMMENE ere beliggende imellem Nørre- og Øster-Port ved den ferske Søe, som gaar langs med Landkanten af Staden og kaldes SORTE DAMS SØE.

§. 3.

En **PUBLIQUE SKOLE**, som af Kiøbenhavns Magistrat er opbyggt ved Blegdammene for de uden for Nørre- og Øster-Port boende, deres Børns Underviisning. Til samme Skoles Beste blev Aar 1762 skiænket 100 Rdr. af IVER JENSEN KIRCHEGAARD, Borger og Hosekræmmer i Kiøbenhavn.

§. 4.

Det KONGELIGE DANSKE DUG-MANUFACTUR, andlagt paa Blaagaard, som dertil er overladt med alle sine Bygninger, Indretninger, tilliggende Jorder samt tilhørende Herligheder og Revenuer. Interessentskabet bestaaer af 20,000 Actier, hver Actie paa 50 Rdr. Det har sin egen Halle, sin egen Politie-Jurisdiction, sin egen nye opbygte Valkemølle ved Esserum. Ligeledes har det sin egen Direction, som bestaaer af 3 Directeurer og en Fabrikmester, af hvilke den anden Directeur og Fabrikmester har frie Værelser paa Stædet at beboe. Directionen holder en Bogholder og en Casserer. Dette Manufactur er andlagt den 22. May 1782 og oprettet med en Kongelig Convention og overladt til et Interessentskab, som i Aaret 1784 skal have et Oplag af alle Slags Klædevahre i Kiøbenhavn, i det mindste til 40,000 Rdr.s Værdie.

§. 5.

INOCULATIONS-ANSTALTEN og STIFTELSEN, som uden for Nørre-Port blev oprettet Aar 1769, og hvorom er fuldstændelig anmeldt i den første Deel III Kapitel §. 10. pag. 331. Men er nu ophævet Aar 1783 i September.

§. 6.

ASSISTENZ-KIRKEGAARDENE, beliggende uden for Nørre-Port. Om dem er given Efterretning forhen i den første Deel III Kap. §. 11. pag. 331. Her paa Vor Frue Kirkes tilhørende Kirkegaard uden for Nørre-Port er udi Muren sat et lidet Gravminde over Sal. Etats-Raad AUGUSTIN, hvilket er det første Epitaphium, som her er opsat. Det er forfærdiget af Professor Wiedewelt; men det derpaa staaende Motto angav den Salige Augustin faa Dage førend han døde. Paa Gesimset under Frontespicen er med forgyldte Bogstaver indhugget: I.S.A. Paa den midlere Tavle staaer følgende Inscription: *Bene Qui Latuit, Bene Vixit*. Derved under er anbragt tvende Planter, forestillede

som at opgroe ved en Huule, med Underskrift: *Foris Malva Asphodelusque, Intus Mortuus. MDCCLXXXV.*

§. 7.

ST. HANS'S HOSPITAL og CLAUDI ROSSETS STIFTELSE, beliggende midt imellem Nørre- og Vester-Port. Om dette Hospital er ligeledes given Efterretning forhen i den første Deel III Kap. §. 12. pag. 332. Det kaldes endnu i daglig Tale med sit gamle Navn Ladegaarden.

§. 8.

EN BARKMØLLE, som tilhører Garver-Lauget i Kiøbenhavn. Paa samme males Bark til deres Garverier. Den kaldes ogsaa Blegdams Barke-Mølle.

§. 9.

En nye **KATTUN-FABRIK** andlagt Aar 1787 af Foltmar foran ved Ladegaarden ved den første Veirmølle.

III. ØSTER-BROE

I. ØSTER-BROE efter Placaten af 3. Juny 1771 har ligesom Staden selv sin egen Quarteer-Commissair og Quarteer-Betient, som er befalet at boe i Øster-Broes Quarteer for at paaagte under Stadens Politiemester alt, hvad den almindelige Orden vedkommer. Foruden Politie-Tegnet, hvormed baade Quarteer-Commissarius og Quarteer-Betienten i fornødne Tilfælde har at legitimere sig, skal Quarteer-Commissairen og Quarteer-Betienten i Øster-Broes Quarteer bære til et Distinctions-Tegn paa sin sølvgallunerede Hat en Cocardé eller Baand-Sløyfe af hviid og grøn Gouleur.

II. ØSTER-BROE indbefatter alle de Bygninger, som ligge paa Stadens Grund, Farimagsveyen, Øster-Allee, Tverveyen fra Store til Lille Vibenshuus, saa og inde i Staden Toldbodveyen og derfra til Øster-Port, ved Volden fra Sølvgaden til Grønland og Grønland. Stadens

Grund strækker sig til den østre Kant til Rosbeks Broe, de derved liggende, tilgroede Fiske-Damme, som nu bruges til Enge med. Deruden for til Gientofte Mark, paa venstre Haand liggende saa kaldede Rye-Vang, samt Ordrops-Søe, der ved Kong Christian den Fierdes Mageskifte er overdraget Magistraten. Alle de uden for Staden paa dens Grund liggende Jorder, Marker og Enge, som ikke enten er overdraget til Particulieres Eyendom udi Arve-Fæste eller paa Livs-Tid bortfæstede imod aarlig Afgift til Staden, ere udi Aaret 1539 afdeelte udi Fællede og tre Vange, nemlig: MAGISTRATENS VANG, BORGER- eller BRYGGER-VANGEN, og VOGNMANDS-VANGEN, udi hvilken sidste Vang Byefogden og Raadstueskriveren tillige pro officio ere blevne tildeelte hver sin Jords-Lod. Foruden ommældte Magistratens Vang haver samme pro officio Lejen af Reberbahnerne og nogle andre Jorder uden Vesterport. I Raadstue-Arkivet giæmmes Stadens Jordebog, som tilligemed Kæmner-Regnskaberne giver den fornødne Oplysning om alle Stadens Jorder, Fæster og aarlig Leje. Stadens KÆMNER-CONTOIR er nu ogsaa andlagt paa Raadstuen, hvor fornødne og beqvemme Værelser dertil bleve indrættede Aar 1786. Men fra Nye-Aars-Dag A. 1787 tog Stadens Kæmner-Contoir med sine Betientere her sit Sæde.

III. Det, som her er mærkværdigt til Publikums Nytt at viide, er følgende, nemlig:

§. 1.

HØE-TORVET uden for Øster Port er paa Vejen fra lille Vibenshuus til Acciseboden, saavel som og paa Farimags-Vejen imellem Nørre og Øster Port, hvor Høe-Vognene med deres Læs skal holde i ordentlige Rader paa Steenbroerne, saa at Passagen midt paa dem bliver ubehindret; men ingen maa holde eller køre paa Jordvejene eller Trottoirerne ved Siderne af de nye andlagte Steenbroer og altid at køre paa den høyre Side af Steenbroen i Følge Anordningen derom af 16. February 1780.

§. 2.

SKIBS-KIRKEGAARD, hvor Kongens Matroser og andre Skibsfolk, som døde i Kiøbenhavn, blive begravne. Om Skibs-Kirkegaard, som er en Assistenz-Kirkegaard for Holmens Kirke, er mældt forhen i den første Bogs niende Kapitel §. 4. pag. 202.

§. 3.

SOLDATER-KIRKEGAARD, hvor Soldaterne af Guarnisonen og Invaliderne i Kastellet med militaire Honneurs blive begravne.

§. 4.

Det ALMINDELIGE HOSPITALS KIRKEGAARD indrettet Aar 1770. See Kap. X §. 24C. pag. 343.

§. 5.

JØDERNES KIRKEGAARD, hvor de af den jødiske Nation begraves.

§. 6.

KATTUNTRYKKERIER, af hvilke det ældste kaldtest i fordem Tid det Holmstedtske, fordi det var andlagt af Etats-Raad og Borgemester FRIDERICH HOLMSTEDT, men siden kaldes det Iselinske, fordi det blev kjøbt og fortsat af Baron ISELIN. Desuden tre Kattun-Trykkerier ved Blegdammene.

§. 7.

VOXBLEGERIER og VOXLYSSTØBERIER ere to andlagde ved Blegdammene; men Udsælgingsstæderne, hvor hvide og gule Voxlys, smaa og store Altar-Lys samt Voxstabler sælges, ere i Kiøbenhavn hos Fabriqueurerne selv.

§. 8.

En nye, betydelig **SEGLDUGS-FABRIK** er ogsaa ved Blegdammene andlagt.

§. 9.

En **MANSKESTERS FABRIK**, ligeledes andlagt ved Blegdammene, hvor saavel Manskester som andre halv Silke- og Bomuldstøyer forfærdiges; her er tillige en Vaskemaskine.

§. 10.

ESKILDESENS Baade- og Skibbyggerie, beliggende uden for Østerport en Fierding-Miil fra Kiøbenhavn paa Kildevælde-Grund ved Søen, hvor Skibs-Baade og Fahrtøyer bygges. Det er andlagt af Skibsbygmester Erich Eschildsen.

§. 11.

Tvende **KALK-BRÆNDERIER**, beliggende ved Søkanten. Paa det ene Kalkbrænderie brændes Kalk af Saltholms Kalksteen, hvoraf Steenkalk sælges for 5 Mk. Tønden og Meelkalk for 2 Mk. Tønden. Men paa det andet Kalkbrænderie, som kaldes det østre Kalkfabrik, sælges Faxe Steenkalk for 7 Mk. Tønden og Meelkalk for 2 Mk. 8 Sk. Tønden. Denne sidste Slags Kalk, som brændes af Kalkstene fra Faxe, holdes for at være den fedeste og beste til at binde Muursteen sammen. Begge disse Kalkfabriker ligge uden for Østerport forbi Kastelpynten tæt ved Søen, saa at Fahrtøyer kand ligge ved Bulværket for at indtage Ladning af Kalk.

§.12.

STADENS MILITAIRE GUARNISONS RÆTTER-PLADS, hvor Delinquentere af den militaire Etat, som for begangne Misgiærning have forbrudt deres Liv, udføres for at udstaae Execution, er beliggende ned mod Strandkanten.

IV. AMAGER- ELLER CHRISTIANSHAVNS-PORT

I. Uden for AMAGER-PORT har Staden ingen Ejendom, men allene Rættighed til visse Høveders Græsning, altsaa ere her ingen saadanne Bygninger, som kand gives Navn af en Forstad.

II. Det, som her er mærkværdigt til Publikums Nytte at viide, er følgende, nemlig:

§. 1.

To **OLIE-MØLLER**, beliggende uden for Porten, til Sæbesyderiernes Nytte andlagte.

§. 2.

En **FABRIK AF STEENTØY** efter Engelsk Facon, og ligesaa got som det Engelske, er i Castrup paa Amager, hvor ogsaa Sukkertops-Former gjøres.

§. 3.

Et **KALKBRÆNDERIE** sammestæds; begge disse Fabriker ligge ved Strandkanten.

§. 4.

KRUDTAARNE ere Aar 1780 opbygte uden for Staden paa Amager.

§. 5.

En **LIIMFABRIK** andlagt uden for Porten paa Amager.

§. 6.

En **GRUBBEN-MØLLE** eller Perlegryns-Mølle ligeledes andlagt sammestæds.

§. 7.

Den Plads, hvor **STADENS UREENLIGHED** aarligen henføres paa, for at opfylde al den siide Egn og planere samme, paa det at samme Strækning kand komme til stor Nytte og bruges i følgende Tider.

Kilde:

Nicolai Jonge: Kiøbenhavns Beskrivelse, Bind 2

1945. Selskabet for Dansk Kulturhistorie, Gyldendalske Boghandel, Nordisk Forlag